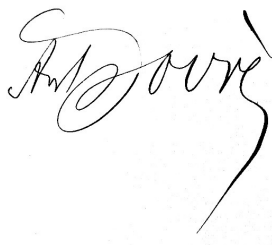
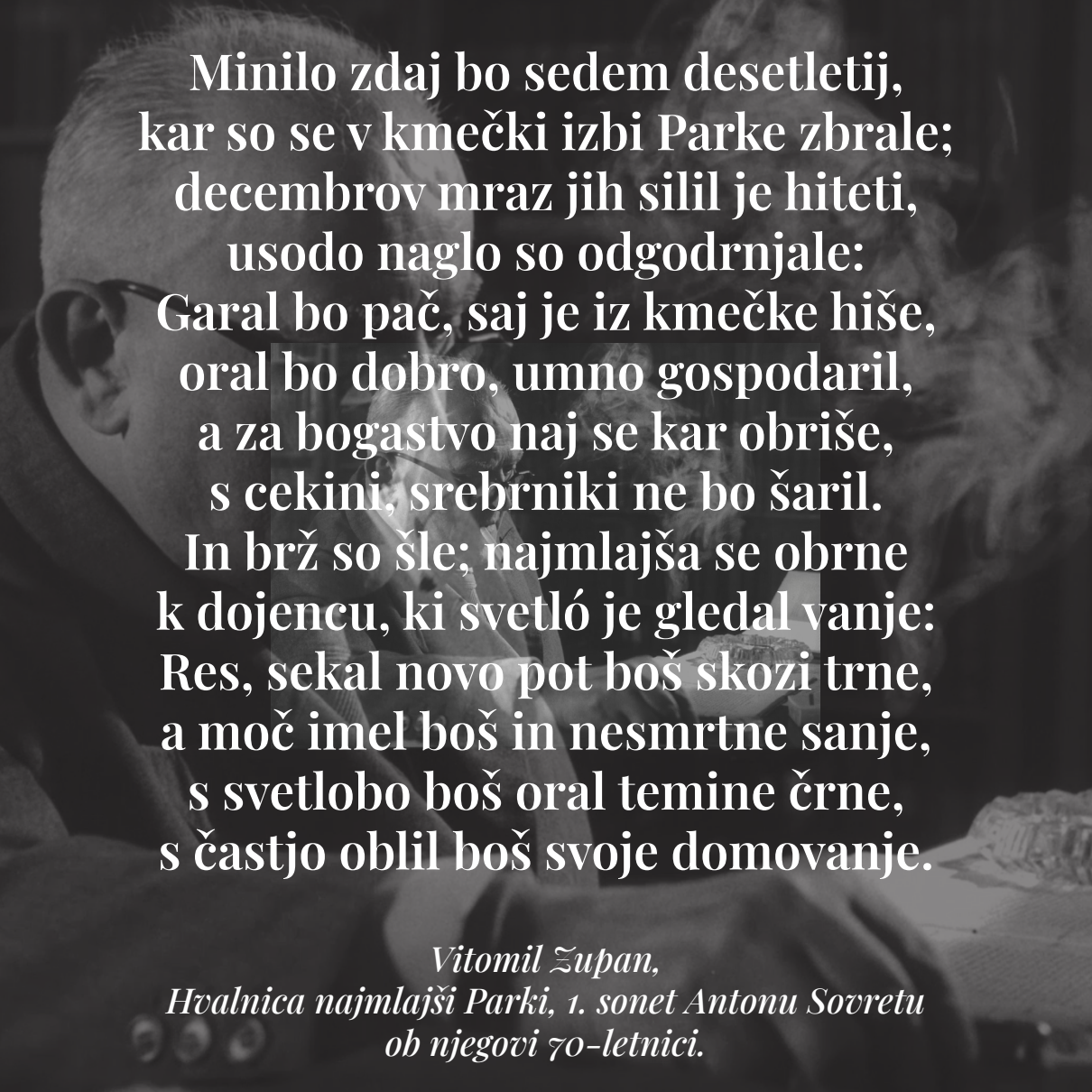

Anton Sovrè

poslednji humanist

140. obletnica rojstva

A stylized, handwritten signature of the name 'Anton Sovrè' in black ink. The signature is fluid and cursive, with a long, sweeping tail that extends downwards and to the right.

Minilo zdaj bo sedem desetletij,
kar so se v kmečki izbi Parke zbrale;
decembrov mraz jih silil je hiteti,
usodo naglo so odgodrnjale:
Garal bo pač, saj je iz kmečke hiše,
oral bo dobro, umno gospodaril,
a za bogastvo naj se kar obriše,
s cekini, srebrniki ne bo šaril.
In brž so šle; najmlajša se obrne
k dojenču, ki svetló je gledal vanje:
Res, sekal novo pot boš skozi trne,
a moč imel boš in nesmrtno sanje,
s svetlobo boš oral temine črne,
s častjo oblil boš svoje domovanje.

*Vitomil Župan,
Hvalnica najmlajši Parki, 1. sonet Antonu Sovretu
ob njegovi 70-letnici.*

Družina in mladost

(1885–1907)

Anton Sovrè se je rodil 4. decembra 1885 v skromni kmečki družini v Šavni Peči pri Zidanem Mostu. Bil je drugi otrok Antona Sovreta in Ane, rojene Stergaršek. Že kmalu po njegovem rojstvu je oče dobil službo na železnici. Tako je Anton lep del otroštva preživel v železniških čuvajnicah. Najdlje je bival v tisti pod Šavno Pečjo tik ob Savi, ki je nosila številko 561. **»Te številke nikdar ne bom pozabil,«** je dejal. Osnovno šolo je začel obiskovati v Zidanem Mostu.

Sovrè na svoje štajersko poreklo ni bil ravno ponosen. Vitomil Zupan ga je zbadal, ker se je, čeprav je bil Štajerec, na vse pretege oklepal **»literarne kranjščine«**. Je pa Sovrè sam priznal, da mu je njegov izvor dal bogato besedišče, ki ga je izkazoval v svojih prevodih: njegovi rodni kraji namreč ležijo na meji med Štajersko in Dolenjsko, tja pa so kot rudarji prišli še mnogi priseljenci. Svojo rodno vas je vsekakor ohranil v zelo lepem spominu in jo je vse življenje obiskoval.

»Poglejte tam doli, v tistem ovinku ob progi stoji mala čuvajnica, to je bil moj dom. Tu je moj oče opravljal službo železniškega čuvaja. Kadar sem prihajal na počitnice z Dunaja, sva z očetom ob progi kosila travo za našo sivo. Travnika nismo premogli,« je nostalgичno končal in opazil sem, da so se mu v očeh zablistale solze.

— Fran Brumen, Sovretov dijak, spomin na ekskurzijo na Kum

Anton je osnovno šolo končal v Krškem, kamor se je družina preselila. Leta 1898 je začel obiskovati slovensko nižjo gimnazijo v Celju, katere ustanovitev le malo pred tem je povzročila politično krizo in padec cislajtanske vlade. Anton se je kasneje spominjal, da je bilo v gimnaziji vseeno **»kaj malo slovenščine«**. Materialne razmere, v katerih je živel, so bile še vedno skromne: gimnazija ga je oprostila šolnine, poleg tega je tudi v Celju leto dni prebival v železniški čuvajnici.

V nižji gimnaziji je Sovreta za klasično filologijo navdušil profesor Ivan Tertnik, ki je postal tudi njegov duhovni mentor. **»Vodil je moj plahi korak, da sem našel v sveti hram grške poezije,«** se je Sovrè Tertniku poklonil v posvetilu svojega prvega prevoda, Kralja Ojdipa (1922).

Ko je opravil štiri letnike in s tem nižjo gimnazijo, se ni vpisal v višjo gimnazijo v Celju, temveč v II. državno gimnazijo v Ljubljani, predhodnico današnje Gimnazije Poljane. Morda se je zanj odločil tudi zato, ker je bil tja premeščen Tertnik. Sovrè je bil nadarjen dijak in vse gimnazijske letnike razen sedmega je končal z odličnim uspehom. Pripovedoval je, da se je bil zmožen z lahkoto naučiti na pamet tudi do 20 strani Cicerona na dan.

Družina in mladost

(1885–1907)

Profesor Tèrtnik nam je narekoval nalogo v nemščini, da bi jo potem prepisali v latinščino. Jaz sem ob njegovem narekovanju sproti prevajal, le sem pa tja sem zapisal kako besedo po nemško – in ko je končal z diktatom, sem mu že pomolil izgotovljeno nalogo pod nos.

— Anton Sovrè

Letnik	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
Verouk 1	1	1	1	1	2	1	1	
Latinščina	2	2	2	2	1	2	2	1
Grščina	-	-	-	-	2	1	2	2
Nemščina	1	1	2	2	1	1	1	1
Slovenščina	2	2	2	2	1	1	1	1
Zgodovina in zemljepis	3	1	1	1	2	2	2	2
Matematika	2	3	2	1	3	3	4	4
Naravoslovje	2	1	1	1	2	3	4	4
Filozofija	-	-	-	-	-	-	2	2
Telovadba	3	-	3	3	2	-	-	-
Risanje	2	1	1	2	-	-	-	-

Sovretov učni uspeh v gimnaziji. Ocena 1 je najvišja, 6 pa najnižja.

Leta 1906 je maturiral. Kot maturant je lahko postal enoletni prostovoljec in to možnost je tudi izkoristil: namesto običajnega triletnega vojaškega roka je v letih 1906–1907 odslužil enoletni vojaški rok in postal rezervni častnik.

1

2

3

4

1. Železniška čuvajnica št. 561 pod Šavno Pečjo. Nedavno so jo porušili. Foto: Matic Kristan.
2. Anton Sovre v poznih letih z ženo Albino na obisku v rodni Šavni Peči pri svojih sorodnikih Mihaličevih. Hrani: Zasebni arhiv družine Mihalič.
3. Anton kot otrok. Hrani: Zasebni arhiv družine Mihalič.
4. Anton Sovre v dijaških letih. Hrani: Zasebni arhiv družine Mihalič.

Študentska leta (1907–1913)

Ko je Sovrè odslužil vojaški rok, je začel študirati klasično filologijo na Dunaju. Od univerzitetnih profesorjev mu je v najlepšem spominu ostal Hans von Arnim, znameniti strokovnjak za antično filozofijo, ki ga je tudi navdušil, da se je usmeril bolj v staro grščino kot latinščino. Kauer, ki je predaval latinščino, se mu je zdel dolgočasen.

Sovrè je z letnim semestrom 1911 začel študirati na Univerzi v Gradcu. Sam je kot razlog za prepis na graško univerzo navajal nemški šovinizem, zaradi katerega je bilo težko priti na seminarje. Vendar se zdi tudi, da je bil študij na Dunaju za družino Sovrè prehudo finančno breme. Preskrbeti je bilo treba pet sinov, in ko so odhajali v srednje šole, sta starša vzela hipoteko na svojo hišo v Krškem. Menda je pri Sovretovih glede Antonovega študija na Dunaju prihajalo do zelo hudih sporov. Tudi njegovi izbiri študijske smeri starši niso bili naklonjeni, zlasti mati Ana ne.

Sovretov študij ni potekal brez težav. Da je opravil prvi semester, je potreboval dva semestra, v zimskem semestru 1909 pa je študij očitno začasno opustil. Tudi na učiteljskem izpitu, ki ga je opravljal v zimskem semestru 1912/1913 na graški univerzi, se ni odrezal najbolje. Eno od njegovih razprav je profesor Kukula komentiral: »**Njegova pota niso najbolj posrečena in tudi od njegove latinščine bi bilo pričakovati kaj več;**« drugo pa je ocenil kot »**še zadostno**«, vendar »**v pričakovanju, da bo ustni izpit izpadel boljše**«.

Eno od Sovretovih nalog je profesor Schenkl zavrnil, ker je bila prepisana iz učbenika. Sovretu se je uspelo kvalificirati za poučevanje nemščine, slovenščine in latinščine; staro grščino pa je lahko poučeval le na ravni nižje gimnazije.

»Kot študent nisem bil bogve kako priden. Študiral sem ... zlasti spočetka morda bolj življenje kot pa predmete v predavalnicah.«

- Anton Sovrè

Se je pa precej udeleževal obštudijsko. V tem času se je precej zanimal za Tolstoja, o njem je objavil razpravo in predaval. Očitno pa še ni imel deklamatorskega čuta, po katerem je slovel kasneje. Ivan Cankar je v pismu leta 1909 pisal, da se je na Dunaju udeležil prireditve, na kateri je Sovrè recitiral Župančičeve pesnitve. »**Beda,**« je nastop komentiral Cankar, »**recitiral ga je mimogrede, kot petletnik dedku voščilo za god.**« Sovrè je bil tudi politično dejaven. Leta 1909 je bil predsednik Slovenije, društva liberalno usmerjenih slovenskih študentov na Dunaju.

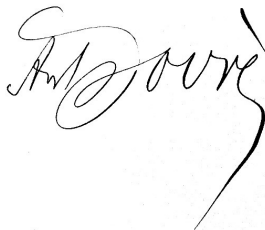
Študentska leta (1907–1913)

Študiral je v času rastočih nacionalnih napetosti. Zagovarjal je enakopravnost slovenskih študentov, ustanovitev slovenske univerze in bojkot nemških univerz. Verjetno se je prek študentske dejavnosti seznanil tudi z Ivanom Tavčarjem, ki mu je ob neki priložnosti menda rekel:

»Sovrè, v vas vse vre!«

S šolskim letom 1912/1913 je postal suplent pri Tertniku na II. gimnaziji v Ljubljani, vendar so ga že maja 1913 vpoklicali v vojsko zaradi skadrske krize. Vse do septembra je služil na črnogorski meji.

Po povratku je zapustil II. državno gimnazijo in odšel na novoustanovljeno goriško gimnazijo, prvo popolno slovensko javno gimnazijo, kjer je poučeval v šolskem letu 1913/1914.

A handwritten signature in black ink, which appears to read 'Ant. Tavčar'. The signature is stylized with a large, looping 'A' and a long, sweeping tail that extends downwards and to the right.

5

6

7

5. Anton Sovre okoli leta 1910. Hrani: Zasebni arhiv družine Mihalič.

6. Florianigasse 10, kjer je Sovrè prebival večino svojega študija na Dunaju. Foto: Matic Kristan.

7. Anton Sovre v študentskih letih. Foto: Digitalna knjižnica Slovenije, <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:IMG-86CKJLH4>, dostop 25. 9. 2025.

Prva svetovna vojna

(1914–1918)

Ob izbruhu prve svetovne vojne je bil Sovrè vpoklican v avstro-ogrsko vojsko. Takrat je imel čin poročnika v rezervi, dodeljen pa je bil 96. pehotnemu polku, ki je imel naborno območje v Karlovcu. Zdi se, da je med vojno večinoma poveljeval stotniji (teoretično 250 možem), v nekem obdobju pa celo bataljonu (teoretično 1000 možem).

Poslan je bil v Galicijo kot pripadnik 2. armade. Nedaleč od Antona se je kot pripadnik 87. pehotnega polka boril (in bil ranjen) tudi njegov brat Karel.

Korakali dalje, blato do kolen, tema, artilerija zadaj, mi pa šli spat z nabitimi puškami ob strani. Častniki so nas opominjali, da smo v bližini sovražnika. Noge grozno bole. Želodec tudi. Jutri v boj.

— Karel Sovrè, vojni dnevnik, 6. oktober 1914

13. oktobra je bil Anton Sovrè hudo ranjen v glavo. To se je najverjetneje zgodilo med napadom na vzpetino Vanhželiska/Wegrzeliska v današnji Ukrajini, saj se je tam tega dne borila 34. divizija, ki ji je verjetno pripadal.

Tó so bili najhujši dnevi pohoda in nobeno moje izražanje ne bi moglo napraviti pravice vsej njihovi grozi.
— avstro-ogrski častnik Octavian Tăslăuanu, spomini na 13. oktober 1914, ko se je boril v neposredni bližini Vanhželiske/Wegrzeliske

Sovrè v marsičem spominja na Tycha von Willamowitza, sina klasičnega filologa Ulricha von Willamowitza in vnuka Theodorja Mommsna, enega največjih antičnih zgodovinarjev. Tycho von Willamowitz, ki se je rodil istega leta kot Sovrè, je bil ob izbruhu vojne že zelo obetaven mlad klasični filolog; pri 22 letih je izdal temeljno študijo Sofokleja. Padel je v nemški vojski na vzhodni fronti le dva dni zatem, ko je bil ranjen Sovrè. Tako kot Sovrè je prejel strel v glavo.

Sovrè je bil poslan na zdravljenje v zaledje. »Zaznamovan sem za vedno,« je kasneje pisal bratu Francu. »V čelu mi manjka kosti v velikosti 5-kronskega tolarja.« Najkasneje novembra se je vrnil v Krško. Takrat se je prav tam poročil z Albino Schöner (1888–1968), trgovčevo hčerjo in svojim dekletom že vsaj od študentskih let. Poročena sta ostala do smrti, nista pa imela otrok.

Prva svetovna vojna

(1914–1918)

Že decembra se je znova vrnil na vzhodno fronto. Februarja 1915 je pri Mestiskem/Kishelyju med nočnim napredovanjem z odločnim napadom zavaroval ogroženi bok skupine, za kar je bil odlikovan z bronasto zaslužno medaljo.

Ko je v vojno vstopila Italija, so ga premestili na italijansko fronto. Julija 1915 se je bojeval na Doberdobo v 2. soški bitki in bil povišan v rezervnega nadporočnika; prav tako je bil verjetno v tem času odlikovan z vojaškim zaslužnim križcem. Konec julija je zbolel za gastritisom; zdravil se je v Zagrebu, kjer je ostal najmanj do začetka naslednjega leta.

Zdi se, da se na bojišče ni več vrnil. Nekaj časa je v Karlovcu poveljeval 3. dopolnilni stotnji svojega polka.

Januarja 1917 je bil Sovrè premeščen v avstro-ogrsko okupacijsko upravo Črne gore. Sprva je bil adjutant okrajnega poveljnika za Cetinje, ki je bilo središče okupacijskih oblasti. Julija je sam prevzel okrajno poveljstvo. Kasneje je bil okrajni poveljnik v Rijeki Crnojevića.

Za svoje delo v okupacijski upravi, zlasti pri vzpostavljanju lokalne uprave in zbiranju dajatev, je bil predlagan celo za red Franca Jožefa, vendar je prejel le srebrno medaljo za vojaške zasluge. Med drugim se je ukvarjal tudi s pogozdovanjem.

Časa v Črni gori se je pozneje spominjal celo kot najlepšega v svojem življenju. Tudi med Črnogorci je bil očitno priljubljen: posebej se je spominjal prijateljstva s popom Jovičevićem. Prek njega naj bi Sovretu sam črnogorski kralj Nikolaj I., ki je bil v izgnanstvu v Marseillesu, po koncu vojne ponujal uradno funkcijo. V Črni gori se je lahko tudi podrobno seznanil s ljudsko epiko. Črnogorci so ga imenovali Sovra providur po beneškem uradniku (providurju), ki se omenja v črnogorskem epu Gorski venec. Sovra namreč zveni podobno kot Sovrè, ne nazadnje pa je dejansko bil neke vrste »providur«.

Sovrè se je med vojno izkazal za energično in sposobno osebnost. Po lastnih navedbah je bil ob koncu vojne in razpadu Avstro-Ogrske tik pred povišanjem v stotnika, pa tudi po vojni mu je bil menda ponujen čin majorja, če bi ostal v vojski. Celotno črnogorski vstajniki naj bi mu ob odhodu iz Črne gore jamčili varno pot domov.

*Fala Bogu, jest veliko čudo!
Vidi te li ovde u Kotoru
baš ovoga Sovru providura
i ostalu gospodu mletačku?
Voli su ti kokoš ali jaje
nego ovna ali grudu sira.
Koje čudo mogu na godinu
kokošakah oni pozobati!*

— Peter II. Petrović - Njegoš:
Gorski venec, 1674–1681

8

10

9

11

8. Sovrè (skrajno levo) z drugimi častniki, na sredini stotnik: fotografija iz Karlovca, verjetno pred odhodom na fronto. Hrani: Zasebni arhiv družine Mihalič.

9. Albina in Anton Sovrè, verjetno poročna fotografija. Foto: Kamra, <https://www.kamra.si/mm-elementi/sovre-avstrijski-castnik/>, dostop 25. 9. 2025.

10. Anton in Albina Sovrè, portreta iz leta 1915 iz Zagreba. Hrani: Rokopisna zbirka NUK.

11. Anton Sovrè (levo) v zagrebški bolnišnici decembra 1915. Hrani: Zasebni arhiv družine Sovrè.

Sovretovi v Krškem

(1914–1918)

Leta 1896 se je Antonov oče pri Šavni Peči hudo ponesrečil: medtem ko se je umaknil lokomotivi, ga je na drugem tiru zbil druga. Kljub hudim poškodbam je preživel, vendar je ostal invalid. S pokojnino je leta 1898 za svojo družino kupil in obnovil hišo v Krškem, kamor so se preselili.

Tudi Sovretovi bratje so imeli zanimive življenjepise, zlasti v času prve svetovne vojne.

Franc Sovrè (1890–1967) je postal železniški uradnik. Ob izbruhu vojne je bil vpoklican v železničarski polk, kjer je dosegel čin desetnika – titularnega četovodje. Delal je v zaledju kot računski podčastnik oz. namestnik računskega podčastnika. Leta 1915 je za svoje delo prejel srebrni zaslužni križec. Po vojni je nadaljeval kariero na železnicah in služil v različnih krajih po Sloveniji, dokler se ni ustalil v Ljubljani. Poročil se je z Rozo Morič. Njun sin Savo je postal priznan slikar, sin Dimitrij pa jezikoslovec na univerzi v Stockholmu. Frančevi potomci so še danes aktivni na različnih umetniških področjih.

Janez Sovrè (1894–1944) se je prav tako zaposlil na železnici. Ob izbruhu vojne je bil vpoklican v 17. ljubljanski pehotni polk. Zaradi drznih podvigov je njegova vojaška kariera prav tako zanimiva kot Antonova. Nekoč je opravil kurirsko službo pod ognjem strojnice, ki mu je večkrat preluknjala oblačila. Na italijanski fronti se je splazil do nasprotnih jarkov, tam slišal informacijo, da bo naslednjega večera prispela zamenjava, vrgel k Italijanom več granat in se srečno vrnil na svoj položaj.

Do konca vojne je dosegel čin četovodje – titularnega narednika, vendar v aktivni službi, ne v rezervi kot njegovi bratje. Prejel je kar pet medalj za hrabrost: tri srebrne in dve bronasti. Kot kaže fotografija, je med vojno srečal tudi Karla Habsburškega.

Po vojni je živel v Ljubljani, imel je ženo Hedviko. Septembra 1944 se je pridružil partizanom, in sicer Kozjanskemu odredu. Morda je odred izkoristil njegovo železničarsko znanje za sabotažo železnic. Decembra 1944 je padel na Kozjanskem.

Karel Sovrè (1888–1965) je bil učitelj kakor Anton. Kot edini od bratov se je bojeval v »domačem« polku, tj. 87. celjskem pehotnem polku. V Galiciji je bil ranjen isti čas kot Anton; zdravil se je v Zagorju. Leta 1918 je bil povišan v rezervnega poročnika in odlikovan z vojaškim zaslužnim križcem 3. stopnje. Pisal je tudi vojni dnevnik, ki je ohranjen. Po vojni je bil dolgoletni ravnatelj meščanske šole v Škofji Loki, predhodnice današnje Gimnazije Škofja Loka.

Sovretovi v Krškem

(1914–1918)

Baltazar (Boltek) Sovrè (1895–1937) se je šolal na ljubljanski realki. Že kmalu po maturi je bil vpoklican v vojsko. Služil je v 2. ljubljanskem polku gorskih strelcev; leta 1918 je dosegel čin rezervnega poročnika. Po koncu prve svetovne vojne je bival v Sovjetski zvezi – ni jasno, ali se je tam znašel po naključju ali se je prostovoljno preselil. Družini je do leta 1924 še pisal, nato od njega ni bilo več glasu. Tudi Sovretovim njegova usoda ni bila poznana. Šele nedavno razkriti dokumenti kažejo, da so ga sovjetske oblasti v času stalinističnih čistk prijele v Balti, v današnji Ukrajini. Obsodili so ga zaradi »vohunjenja, protisovjetske agitacije in propagande« ter konec leta 1937 ustrelili. Leta 1989 je bil rehabilitiran.

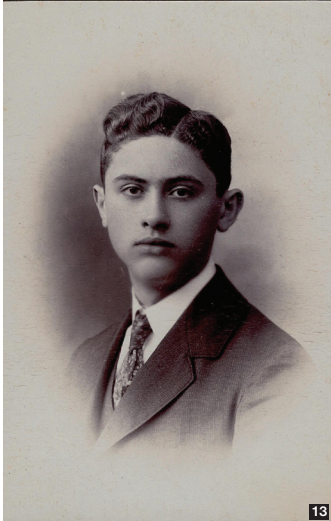
Bratje so med vojno prihajali na dopust v Krško in si občasno pisali, vendar očitno niso bili v stalnih stikih. Junija 1918 sta bila doma na dopustu Janez in Baltazar. Slednji je Francu takrat poslal dopisnico, na kateri je zapisal, da ga ni videl že več kot pet let.

Po vojni nobeden od bratov ni ostal v Krškem. Oče Anton je umrl leta 1938, mati Ana pa leta 1957. Hišo sta podedovali hčerki, o katerih je znanega zelo malo. Lojzka (1884–1966) je bila šivilja. Umrla je na Artem pri Sevnici. Ivanka (1892–1976) je po smrti staršev še naprej živela v družinski hiši v Krškem in delala na pošti. Bila je tudi načelnica krških Sokolov. V hiši je ostala vse do smrti – preživela je vse svoje sorojence.

12. Družina Sovrè, verjetno okoli leta 1935. Identifikacija oseb ni gotova, vendar je najverjetnejša takšna: zadaj z leve: Franc z ženo Rozo, Karel, Janez z ženo Hedviko; spredaj z leve: Ivanka, mati Ana, oče Anton, Alojzija. Anton Sovrè je v tem času verjetno poučeval v Srbiji.

Hrani: Zasebni arhiv družine Mihalič.

13

14

15

16

17

Alojzovnik

13. Verjetno fotografija Baltazarja Sovreta. Hrani: Zasebna zbirka Maksa Koširja.

14. Franc Sovrè. Hrani: Zasebni arhiv družine Mihalič.

15. Karel Sovrè. Hrani: Zasebna zbirka Vinka Avsenaka.

16. Desno Janez Sovrè, levo Karel Habsburški. Hrani: Zasebni arhiv družine Mihalič.

17. Alojzija Sovrè v času prve svetovne vojne. Hrani: Zasebna zbirka družine Sovrè.

18. Nekdanja hiša družine Sovre v Krškem. Foto: Matic Kristan.

18

Ptujska leta in selitev v Ljubljano (1919–1932)

Ob vrnitvi iz vojne je bilo za Sovretom skoraj pet let študija na nemških univerzah in štiri leta služenja v vojski, kjer je govoril predvsem nemško in srbohrvaško ter bil tudi na splošno odrezan od kulture. »Človek ... je skoraj podivjal,« je pripovedoval. Spominjal se je celo, da se je ob vrnitvi lažje izražal v nemščini kot slovenščini.

Ko sem se vrnil s fronte, sem opazil, da se je v letih, ko sem bil vojak in sem bil popolnoma odrezan od slovenskega kulturnega življenja, slovenski jezik neverjetno razvil.

Pokupil sem vse slovenske revije – Žvone, Dome in svete itd. – in vse slovenske knjige in prevode, ki so bili medtem izšli. Požrl sem jih in požrl sem tudi vse naše klasike od Jurčiča in Kersnika, od Tavčarja in Trdine pa vse do Cankarja – in ko sem imel vse to za seboj, mi je prišla misel, da bi se tudi sam lotil prevajanja.

— Anton Sovrè v intervjuju z Vladimírijem Bartolom

S 1. januarjem 1919 je Sovrè postal profesor na ptujski gimnaziji – v tem šolskem letu se je pouk zaradi španske gripe začel šele po novem letu. Na Ptuj se je naposled popolnoma posvetil prevajalski in pedagoški dejavnosti, s katerima se je najbolj proslavil. Večino Albinine dote je porabil za to, da je zbral zavidanja vredno strokovno knjižnico. Leta, ki jih je preživel na Ptuj, predstavljajo njegov prvi razcvet in so dokončno začrtala njegovo življenjsko pot; sam je pravil, da se je tam »vzpel na slovenski Parnas«.

Julija 1921 je Sovrè dokončal svoj **prevodni prvenec**, Sofoklejevega *Kralja Ojdiipa* (izdan 1922). Kritika je navajala, da je med Sovretovim prevodom in starejšim prevodom Frana Omerze razlika »kakor med težkim železniškim vlakom in – aeroplanom«. Njegov slog prevajanja se je sčasoma in od dela do dela spreminjal. »Sovretova slovenščina nikoli ni bila in nikoli – pa naj dočaka še enkrat toliko let, kolikor jih je doslej – ne bo dokončna,« je zapisal Herbert Grün.

Je pa Sovrè vedno ostal razpoznaven po svoji barvitosti in ekspresivnosti. »Nobena metafora ... mu ni ušla; šel je za njo tako dolgo, da jo je ujel in izrazil,« so pisali kritiki. Nekateri so mu očitali, da je bil v prevodih tak tudi tam, kjer izvirnik tega ni upravičeval. Ta značilnost njegovega sloga se je sčasoma umirjala, v njegovem prvem obdobju pa je bila posebej izrazita – zlasti je bil takrat naklonjen arhaizmom. Na Ptuj je prevedel še Evripidove *Feničanke* (1923, pod naslovom *Bratski spor*) ter *Amorja in Psiho* iz Apulejevih *Metamorfoz* (1925).

Ptujska leta in selitev v Ljubljano

(1919–1932)

Na Ptuj se je zelo aktivno vključil v društveno življenje, ki ga je kasneje opustil. Bil je starešina Sokolov, politično je bil blizu zlasti Dragotinu Lončarju. Prav tako je bil predsednik društva vojaških invalidov, blagajnik podpornega društva za dijake, v letih 1919–1920 odgovorni urednik Ptujskega lista in član odbora muzejskega društva. Iz nemščine je v slovenščino prevedel Abramovičev arheološki vodnik po Ptuj, ki je imel tudi znanstveno vrednost. S tem prevodom je oral ledino slovenske arheološke in umetnostnozgodovinske terminologije. Mnoge njegove rešitve so se dejansko uveljavile, npr. termini korec, preklada, zatrep in oljenka.

Leta 1925 je naposled diplomiral z delnim izpitom na Univerzi v Ljubljani. Njegovi izpraševalci so bili Ivan Lunjak, Vojeslav Mole, Karel Oštir in njegov nekdanji sošolec Fran Bradač, ki je postal profesor na seminarju za klasično filologijo. Izpite je opravil dobro – slabo (ocena 6) se je odrezal le na izpitu iz historične slovnice pri Karlu Oštirju, ki pa je na splošno slovel kot neizprosno ocenjevalec.

Ptujčanom je Sovrè ostal v lepem spominu. Leta 1969, šest let po njegovi smrti, je ptujski *Tédnik* objavil satirični spis, v katerem se pokojniki, povezani s Ptujem, ob 1900-letnici prve omembe Petovione zberejo na gradu na slavnostni seji. Na njej predsedujoči Tacit za svojega namestnika imenuje – Sovreta.

Sovrè je leta 1926 odšel v Ljubljano, ker je želel biti bolj vpet v slovensko javno življenje, pa tudi zaradi boljših možnosti za znanstveno delo. Poučevati je začel na klasični gimnaziji v Ljubljani. V tem času se je posvetil tudi pisanju učbenikov. Z latinsko čitanko *Lanx Satura* (1928) je zavrnil dotedanjo obsedenost s klasično rimsko književnostjo: zasnoval jo je kot kulturnozgodovinski pregled s posebnim ozirom na slovensko ozemlje in vanjo vključil tudi latinizme drugih obdobj. Njegova *Latinska vadnica* (1935) je posebnost, ker je namenjena učenju latinščine kot živega jezika. V tem času je prav tako sodeloval pri pripravi slovenske slovnice, pravopisa in čitanke. Pedagoški značaj ima tudi njegova prozna priredba *Odiseje za mladino* (1951).

Bil je dober in očetovski, vendar strog učitelj. Od 29 dijakov njegovega prvega razreda na ptujski gimnaziji jih je maturo doseglo devet. V učilnici je posegal po neortodoksni prijemih. Na Ptuj je svojo prvo generacijo dijakov pri vseh urah slovenščine poučeval latinščino. Nekoč je obljubil sto dinarjev tistemu, ki bi nalogo v latinščini napisal brez napak – uspelo jih je pridobiti Zorki Bradač, hčerki Frana Bradača, pozneje priznani pianistki.

Vojna mu je pustila trajne posledice, ki so vplivale tudi na njegovo delo; ob slabem vremenu je imel hude migrene in med eno do njih je celo v dijaka vrgel črnilnik.

Ptujska leta in selitev v Ljubljano (1919–1932)

Bil sem v sedmem letniku gimnazije in naš pouk latinščine je bil ... ne ravno zgleden. Imeli smo profesorja (najostane neimenovan), ki v svojem delu ni videl pravega poslanstva in očitno tudi ni imel pristne učiteljske žilice ... Nekje sredi leta pa se je razvedelo, da dobimo novega učitelja: samega Antona Sovreta! Ob prvem srečanju pri uri latinščine je profesor Sovrè brezhibno urejen stopil v razred, nas premeril s pogledom in odločno izrekel samo en stavek: »Gospodje: zapihal je nov veter!« ... Ne, to ni bil veter: to je bil orkan!

— klasični arheolog Jože Kastelic v intervjuju z Matejem Hriberškom

Leta 1932 je izšel Sovretov prevod Avguštinovih *Izpovedi*. Povod zanj je dal Janez Samsa, profesor na škofijski gimnaziji, ki je trdil, da določenih pasusov ni mogoče prevesti v slovenščino. Sovrè je to sprejel kot izziv in prevedel omenjene pasuse, nato pa še delo v celoti. *Izpovedi* so velik prelom v Sovretovem prevajalskem slogu. Njegov jezik je od takrat postajal bolj izčiščen, čeprav je bil še vedno zelo ekspresiven. Na to so opozorili tudi kritiki, ki so prevodu *Izpovedi* na primer očitali prevod pridevnika *longissimus* kot »trakuljasto dolg« namesto »zelo dolg«.

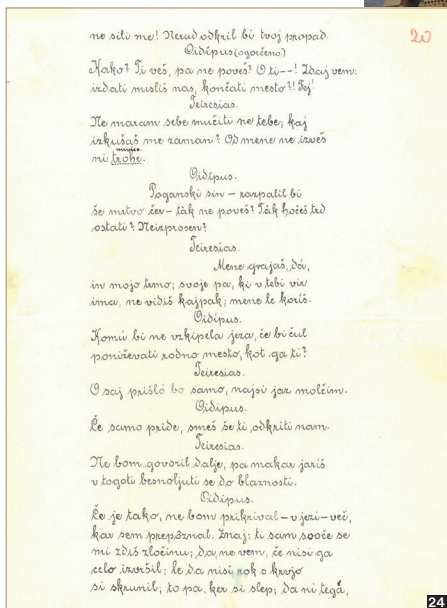
Fecisti nos ad te ... nisi prevedel ustvaril si nas zase, kot prevajajo drugi. »Ne,« si mi rekel, »saj Bog ni egoist, ki bi nas rad imel za svoje orodje, za svoje podložnike. Ne,« tako si se ves razvnel, »besedico ad je treba prevesti dobesedno: Ustvaril si nas k sebi.«

— Jakob Šolar na Sovretovem pogrebu

*Ojoj, prejoj! Tako zdaj pride vse na dan!
O, solnca svit, poslednjič naj te gledam zdaj!
Rodil sem se, od kogar ne bi se bil smel,
z ženó sem družil se, ki z njo bi se ne smel,
ubil sem ga, ki bi ubiti ga ne smel!*

— Kralj Ojdip, 1182–1185, Sovretov prevod iz leta 1922

22. Anton Sovrè (zadnja vrsta, drugi z leve) leta 1926 na skupinski fotografiji odbora ptujskega muzejskega društva. Prav on je bil pobudnik za fotografiranje. Hrani: Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika Ravne na Koroškem, FOT 926.

23. Anton Sovrè med vojnama. Foto: Digitalna knjižnica Slovenije, <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:IMG-DAARY2RJ>, dostop 25. 9. 2025.

24. Stran iz Sovretovega rokopisa njegovega prvega prevoda *Kralja Ojdiipa*. Hrani: Knjižnica Ivana Potrča Ptuj, Domoznanska zbirka.

25. Vila Karel, v pritličju katere je Anton Sovrè preživel svoja leta na Ptuj. Foto: Matic Kristan.

26. Trdinova 8, kjer je Sovrè živel od selitve v Ljubljano 1926 do konca življenja. Foto: Matic Kristan.

Premestitve (1932–1945)

V šolskem letu 1932/1933 je bil Sovrè premeščen na gimnazijo v Pančevu v Srbiji. Za to je krivil Živkovićev režim in svoje »slovenoborstvo«, čeprav ni verjetno, da bi se oblastem globoko zameril – v vsem času kraljevine Jugoslavije je imel uspešno kariero v javnih službah. Vseeno se v Pančevu ni počutil dobro: pred smrtjo se je tega časa spominjal kot najhujšega obdobja svojega življenja.

V šolskem letu 1933/1934 je bil zaposlen na gimnaziji v Sremskih Karlovcih, vendar se zdi, da tam ni poučeval, saj ga je spet izdalo zdravje; bil je tudi operiran. V tem času je prevedel latinsko pesnitev iz 17. stoletja o kugi na Ptuju, ki jo je napisal Jurij Hauptmančič. Franju Bašu je glede objave svojega prevoda v *Časopisu za zgodovino* in narodopisje pisal: »Če vam je torej ustreženo ... s prevodom – v mojem trenutnem stanju [se] ni posrečil tako, kot bi sam želel – ga uvrstite, če ne, pa v koš z njim.«

S šolskim letom 1934/1935 je začel poučevati na II. gimnaziji v Ljubljani. V tem času so izšli njegovi prevodi Horacija, in sicer prevod *Pisma o pesništvu* (1934) ter izbora iz *Satir* in *Pisem* (1935). Leta 1938 je postal šolski inšpektor za klasične jezike pri Ministrstvu za prosveto v Beogradu; njegova prva zadolžitev je bila v Valjevu. Sovretova zasluga je, da so od leta 1940 tudi v Srbiji postopoma uvažali klasične gimnazije.

Z antično zgodovino se je Sovrè ukvarjal že v knjižici *Gospodarske razmere pri starih narodih* (1928), načrtovati je začel tudi pregled starogrške zgodovine. Najprej pa se je želel odpraviti na študijsko potovanje po Grčiji; s pomočjo bana Marka Natlačena je sredstva zanj dobil od Dravske banovine. Leta 1936 se je odpravil na pot z Vladimirjem Mošinom, svojim nekdanjim profesorskim kolegom na gimnaziji Pančevo, sicer bizantologom na univerzi v Beogradu in pozneje na Filozofski fakulteti v Skopju.

Hoc erat in votis: da bi kdaj na svoje oči videl domovino Homerjevih junakov; da bi osebno povprašal Apolona v Delfih o svoji prihodnosti; da bi si z atenske akropole ogledal kraj, kjer je Temistokles razbil perzijsko ladjevje in Sofokles pel svoje zvočne stihe ... Vse se mi je izteklo po volji, le Apolon mi ni odgovoril.

— Anton Sovrè v svojem potopisu o Atosu

Na enomesečnem potovanju sta Sovrè in Mošin med drugim obiskala Atene, Tebe, Delfe, Solun, Mikene, Parnas in Korint, skoraj polovico časa pa sta preživela na gori Atos, ki je fascinirala Mošina. Sovrè je kot klasični filolog na Atosu užival nekoliko manj, poleg tega sta oba na koncu zbolela za malarijo.

Vendar je na študijsko potovanje po Grčiji vseeno ohranil lepe spomine.

Premestitve

(1932–1945)

Stari Grki (1939) so monumentalno delo in prvi slovenski pregled grške zgodovine. Tudi tu se Sovrè ni odpovedal svojemu žmohtnemu slogu: kritike so hvalile »jezik kakor iz parskega marmorja izklesan«. Ob tej priložnosti mu je karikaturu z nekaj verzov v slogu črnogorske ljudske epike posvetil Miloš Vušković, eden najvidnejših črnogorskih karikaturistov. Vušković je bil s Cetinja, Sovreta pa je najverjetneje spoznal, ko sta bila sodelavca na gimnaziji v Pančevu.

Karikaturo je spremljalo nekaj Vuškovićevih verzov v slogu črnogorske ljudske epike:

*Bože mili čuda velikoga!
Ili grmi il' se zemlja trese
il' udara more u bregove?
Niti grmi nit' se zemlja trese
nit' udara more u bregove,
već se stvara grčka istorija!
To udara Sovro profesore,
u makinu što slovo štampava!
Puca slovo na makini jadnoj,
puca slovo da probije kartu,
po tri puta udariti će jedno.
Dokle nadje koje slovo treba!*

Premestitve (1932–1945)

Sovrè je načrtoval tudi pregled rimske zgodovine. Leta 1941 je bil na študijskem dopustu in se je že pripravljaj na potovanje po Italiji, ko mu je načrte prekrizala druga svetovna vojna. Namena nikoli pozneje ni uresničil. Ob okupaciji je bil uničen tudi del naklade *Starih Grkov*.

Zaradi vojne se ni mogel vrniti v Beograd, zato je postal prosvetni inšpektor na banski upravi, kjer je ostal vse do konca vojne. Po svojih najboljših močeh je ščitil slovenske intelektualce. Sam je po vojni izjavil, da je bil pripadnik OF »brez funkcije«, vendar je med vojno ohranil držo pasivnega odpora – kar je razumljivo tudi glede na to, da je bil ob okupaciji star že 55 let in šibkega zdravja. Vsekakor pa z okupatorji ni simpatiziral. Bil je eden redkih banovinskih uradnikov, ki niso podpisali spomenice proti partizanom. Prav tako je v elegičnih distihih napisal latinsko protifašistično pesem *Hitleri Sortis Praedictio* (Napoved Hitlerjeve usode).

*Gorje! Dovolj! Prišlo je vse na dan!
O da te zadnjič vidim, sonca luč!
Ždaj se poznam: zavržen že od rojstva
sem očo ubil in živel v krvoskrunstvu!*
— Kralj Ojdis, 1182–1185, Sovretov prevod iz leta 1944

27. Sovrè (spredaj, drugi z desne) z maturanti VIII. B letnika ljubljanske klasične gimnazije leta 1928. Hrani: Zasebna zbirka Maksa Koširja.

Anton Sovrè

28. Velikonočna dopisnica s karikaturó (1933): Sovrè vstaja iz groba (Pančeva) in se dviga k soncu (Ljubljani). V roki nosi svoj prevod Avguštinovih *Izpovedi*, ki je izšel leto pred tem. Očitno je avtor Miloš Vuškovič, dopisnico pa je podpisalo še več drugih profesorjev z gimnazije Pančevo. Hrani: Rokopisna zbirka NUK.

29. Sovrè v Delfih. Hrani: Rokopisna zbirka NUK.

30. Anton Sovrè pri delu. Fotogram, Kronika 11; producent: Viba film Ljubljana; režiser: Adamič Ernest, snemalci: Marinček Ivan, Tušar Žaro, Pogačar Viki; gradivo hrani: Arhiv Republike Slovenije, SI AS 1086 Zbirka filmov.

31. Anton Sovrè in Vladimir Mošin v delfskem teatru. Hrani: Rokopisna zbirka NUK.

Sovrè je bil eden od piscev, ki so 9. maja 1945 na naslovnici *Slovenskega poročevalca* pozdravili prihod Jugoslovanske armade v Ljubljano. Prispevek je začel z besedami: **»Ura JE prišla! Ura, ki so jo s koprnjenjem pričakovali milijoni!«** Ni bil zagret komunist, se je pa novi oblasti uspešno prilagodil in z zaposlitvijo ni imel težav. Leta 1945–1946 je bil dramaturg v Slovenskem narodnem gledališču v Ljubljani. Na odru je v izgovarjavi in naglaševanju uvajal gorenjske narečne oblike, medtem ko je bil Oton Župančič pred njim bolj naklonjen dolenskim.

Po vojni se je Fran Bradač znašel v nemilosti pri novih oblasteh. Razlog je bil verjetno njegov spor z Josipom Vidmarjem. Bil je odslovljen z univerze in leta 1946 ga je zamenjal Anton Sovrè, ki je bil z jamstvom Milana Grošlja in Frana Ramovša habilitiran za izrednega profesorja – in to kljub temu, da ni imel doktorata. Leta 1952 je bil promoviran v rednega profesorja, leta 1953 pa je postal redni član SAZU. Po smrti Frana Ramovša leta 1952 so med kandidati za njegovega naslednika na čelu Inštituta za slovenski jezik omenjali tudi Sovreta, vendar mu nekateri člani inštituta niso bili naklonjeni, ker ni bil specializiran za jezikoslovje in ker je bil skrajni jezikovni purist. To je bilo res; eden od dokazov za to je Sovretova posebej žolčna kritika nekega prevoda, v kateri je prevajalcu zaradi jezikovnih napak očital, da slovenščini dela nasilje, in ga označil za **»prevajanta«**. Tudi sam Sovrè je menda položaj zavrnil iz solidarnosti do slovenista Jakoba Šolarja, svojega dobrega prijatelja, ki je bil takrat zaprt.

Na Oddelku za klasično filologijo je poučeval skupaj z Milanom Grošljem. Osebnostno sta bila precej različna. Grošelj je bil bolj zadržan, Sovrè pa temperamenten; Grošelj je predaval stojé in na pamet, Sovrè se je ob prihodu v predavalnico priklonil, sedel in predavanje z velikim zanosom bral.

»Pri tem so mu besede z magično silo žuborele iz neizčrpnega vrelca in slušateljem pričarale odmaknjeno davnino,« se je spominjal njegov študent in naslednik na fakulteti Kajetan Gantar.

Čeprav je imel Oddelek za klasično filologijo v tistih časih v povprečju po dva študenta na leto, je Sovrè kot univerzitetni profesor vzgojil vrsto slovenskih intelektualcev. Med njegovimi študenti so bili tudi Erika Mihevc Gabrovec, že omenjeni Kajetan Gantar, Primož Simoniti in pisatelj Alojz Rebula.

V tem času je bil že precej slabega zdravja. Eden od zdravnikov ga je posvaril pred pretiranim delom: **»Kaj imate od tega, gospod profesor, da toliko garate, samo zato, da boste dobili malo večji parte kakor drugi zemljani, vtem ko bi ob pametnem življenju lahko dosegli visoko starost?«** Gantar je kasneje pripovedoval, da mu je Sovrè malo zatem pisal, da je zdravnika upošteval in se predal **»sibaritskemu življenju«**, hodil na sprehode, dovolj spal in nič delal. Glede slednjega je Gantar dodal: **»Tega mu seveda jaz nisem verjel.«**

Univerza

(1946–1952)

Tudi Narodna in univerzitetna knjižnica, kjer so takrat seminarji potekali v 4. nadstropju, je bila za Sovreta zaradi zdravstvenih težav velika ovira. Pri hoji je uporabljal palico, za prevoz od doma do delovnega mesta je moral poskrbeti avtomobil rektorata. Nekoč je v pismu Gantarju potožil: »**Ravno tisti dan je odpovedal hudomušni lift, tako da sem moral prešepati 133 stopnic gor in ravno toliko dol, tako da pri štiri ure trajajočih izpitih nisem mogel ne prav sedeti ne stati.**« Izpiti so zato ponavadi potekali pri njem doma. Kandidat je sedel v fotelj poleg njegove pisalne mize, izpraševanje pa je trajalo tudi po dve uri in pol. Sovrè je na koncu Gantarjevega izpita iz grške slovnice pripomnil, da ga je »ožel kot limono«.

V času po vojni ga je posebno prijateljstvo vezalo z Vitomilom Zupanom. O tem, kako sta se spoznala, Zupan ni želel govoriti, gotovo pa sta prijateljela že pred Zupanovo aretacijo 1948, po kateri je ostal v zaporu vse do leta 1954. Sovrè mu je v zapor tihotapil knjige, med drugim izvod svojega prevoda *Predsokratikov* z ogorčenim posvetilom »**Sovrè – vrè**«. Zupan je Sovretu posvetil tri pesmi, ki so nastale v zaporu. Sovretovo stanovanje je bilo tako blizu zapora, da ga je lahko Zupan videl iz svoje celice.

Sovretovo razsvetljeno okno sem gledal iz celice 192. Zakaj se na velikonočni ponedeljek ni luč nič prižgala? Bil je hud večer.

— Vitomil Zupan, *Pesmi iz zapora*

Sovrè je bil eden redkih (ali morda sploh edini), ki jim je Zupan dal v branje svoje filozofske spise, ob Sovretovi 70-letnici pa mu je Zupan posvetil zbirko sedmih sonetov.

Ob profesuri je Sovrè še naprej neutrudno prevajal: leta 1946 je izšel njegov prevod Lukijanovih *Satir*. Njegov magnum opus je nedvomno prevod celotne *Iliade* (1950) in *Odiseje* (1951).

Kdor pozna vsaj kanček Homerja, verjetno pozna začetek *Iliade* v Sovretovem prevodu:

*Pesem, boginja, zapoj, o jezi Pelida Ahila,
srdu pogubnem, ki silo gorja prizadel je Ahajcem:
množico duš močnih upotil je v Hadove dvore,
duš junakov, a trupla pesòm prepustil je v žrtje,
pticam ujedam za plen: tako sklep Zeusov je tekel,
prav do dne, ko stopila v razdvoj sta po burji prepira
vojvoda mož, Atrid, in po rodu odlični Ahiles.*

Univerza

(1946–1952)

Za prevod *Iliade* je leta 1950 prejel **Prešernovo nagrado**. Izvod *Odiseje* je pretihotapil tudi Zupanu, ki se mu je zahvalil s pesmijo:

*Nè veš, moj Krates, kje se želja neha,
blazno koprnenje se začne?
Tám, kjer samota pamet nam upeha,
kjer mraz v temì nas goni ko pesè.*

...
*Tu je obstala v pusti uri misel,
ko mi zavitek majhen prinesó:
bila je tvoja knjiga o Ulistu –
in tvoje črke se v oči zažgó.*

Verjetno noben Slovenec ni napisal toliko heksametrov kot Sovrè in vprašanje je, ali jih kateri še bo. **»Toliko jih ni v našem slovstvu še nikdo spalčil!«** se je sam postavil na ovoju rokopisa za svoj prevod *Odiseje*. Število vseh heksametrov, ki jih je zložil, je proti koncu življenja ocenjeval na 43.000.

Posebna odlika njegovih heksametrov je tudi, da so izjemno naravní:

*Prijatelj profesor mi je povedal naslednjo zgodbo. Bil je nekje na počitnicah. Opazil je kmečko dekle s knjigo v roki in jo povprašal, kaj bere. Pokaže mu, bila je *Odiseja*. »Dajte mi brati na glas.« ji pravi. Dekle bere, bere heksameter povsem pravilno, pa čeprav ni še nikoli slišalo, kaj je heksameter.*

— Anton Sovrè

Posebej zahtevno je bilo prevajanje Lukrecijevega filozofsko–didaktičnega epa *O naravi stvari* (1959), ki velja za težavno besedilo tako z jezikovnega kot vsebinskega vidika. Sovrè je sam povedal, da ga najbolj privlači avtorji, ki so za prevajanje težavni. **»Nikoli ne bom šel prevajati ... nemškega romana, ki ga morem diktirati v stroj,«** je rekel

Ravno borba za izraz, stalno »piljenje« in trud, s katerim se moram dokopati do čistega verza, me navdušuje in priteguje. Tu je treba vso zgradbo, prav vse razbiti in nato v slovenščini ponovno postaviti!

— Anton Sovrè v intervjuju za *Tríbuno*

Univerza (1946–1952)

Čeprav po mnenju nekaterih filozofov njegovi prevodi niso bili dovolj terminološko tehnični, je Sovrè s prevodom Lukrecija in še vrste drugih prevodov antičnih filozofskih besedil (predvsem Platona) postal prvi plodovit prevajalec antične filozofije v slovenščino. Poleg Lukrecija je od filozofskih besedil prevedel tudi *Dnevnik Marka Avrelija* (1934), fragmente predsokratikov (1946) in izbor iz Plutarhovih *Vzporednih življenjepisov* (1950, 1959). Prevedel je tudi več Platonovih dialogov: *Apologija*, *Kriton* in *Fajdon* so izšli v knjigi *Poslednji dnevi Sokrata* (1955), leta 1960 pa sta izšla še *Simpozij* in *Gorgija*.

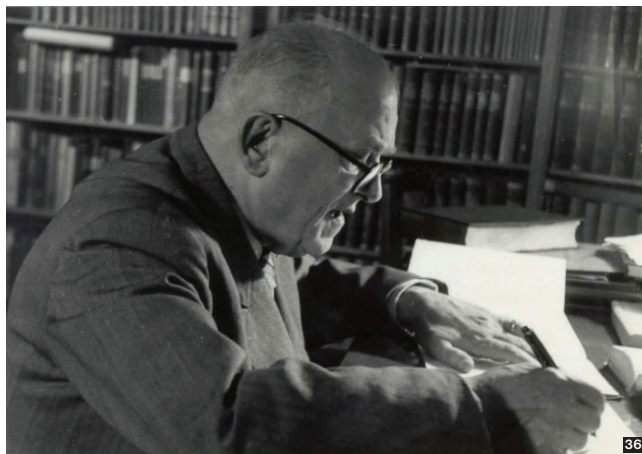
Sovrè je prevajal tudi neantična besedila, mdr. Bohoričev uvod v *Arcticae horulae* (1934), Erazmovo *Hvalnico norosti* (1952) in Prešernove nemške pesmi. Morda najbolj poseben je njegov prevod *Pisem mračnjakov* (1954), satiričnega dela humanističnih piscev, s katerim so se ti norčevali iz svojih nazadnjaških, neizobraženih sodobnikov. Zanj je moral ustvariti umetno slovensko makaronščino. Tako v delu med drugimi nastopata Gnojkidacius in Unkebunk. Poseben izziv mu je bilo prevajanje namerno slabih parodičnih verzov. Sovrè je prevod v trubarski slovenščini satirično posvetil »vsem ludem nashih krayou kir snayo brati«, kar je menda zbudlo nekatere, ki se v posvetilu očitno niso prepoznali.

Napravil je tudi nekaj prevajalskih eksperimentov, mdr. prevod Platonove *Apologije* v latinščino (1943) in prevode Prešerna in Aškerc v latinščino. Prevajal je prav tako iz angleščine, in sicer pesmi Edgara Allana Poeja.

Znanstvenemu delu se je posvečal znatno manj kot prevajanju; se pa je nekoliko ukvarjal s tekstno kritiko. Razpravljal je o problematičnem mestu pri Seneki in v pesnitvi Komar. Z Mošinom sta izdala listine srbskega samostana Hilandar na gori Atos (*Supplementa ad acta Graeca Chilandarii*, 1948). Sovretov poskus rekonstrukcije Raikove listine (*Zur Wiederherstellung der Raiko-Urkunde*, 1934–1936) je ostal v rokopisu, saj je urednik njegov članek zavrnil (baje z znanstveno pomanjkljivimi argumenti). Pisal je o grškem napisu, ki je bil najden pri Ptuj na Panorami. Objavil je tudi nekaj kratkih teoretičnih razprav o prevajanju.

Gorje! Gorje! Prišlo je vse na dan!
O, da te zadnjič gledam, sonca luč!
Spóčet v krilu, kjer ne bil bi smel,
sem spal z ženó, ki z njo ne bil bi smel,
ubil moža, ki ga ne bil bi smel!

— Kralj Ojdip, 1182–1185, Sovretov prevod iz leta 1962

32. Anton Sovrè. Foto: Kamra, <https://www.kamra.si/mm-elementi/sofra-iz-savne-peci/>, dostopano 25. 9. 2025.

*33. Žena Albina Sovretu prinaša kavo. »Brez tebe bi bil kakor keber na hrstu in bi si ne znal pomagati,« ji je nekoč pisal Sovrè. Albina, ki se je je prijel vzdevek Sapfo, je bila odločna osebnost, ki se tudi v času komunizma ni bala razpravljati o politiki.

*34. Anton Sovrè, 1960.

35. Sovretova posmrtna maska. Foto: SAZU in Sistory, Odlivanje smrti, <https://www.sistory.si/publication/37405>, dostop 25. 9. 2025.

*36. Anton Sovrè, 1960.

* Fotografije št. 33, 34, 36 in naslovna slika: Fotogrami, Kronika 11; producent: Viba film Ljubljana; režiser: Adamič Ernest, snemalci: Marinček Ivan, Tušar Žaro, Pogačar Viki; Gradivo hrani: Arhiv Republike Slovenije, SI AS 1086 Zbirka filmov.

Zadnja leta in zapuščina (1952–1963)

Pri Sovretovem delu so občudovanja vredni ne le njegov obseg, raznolikost in globina, temveč tudi tempo. Po vojni si je zastavil cilj, da bo vsako leto prevedel eno delo: in res je v naslednjih 17 letih do svoje smrti dokončal 17 prevodov. Njegova povprečna dnevna norma za poezijo je bila približno 30 verzov, vendar je bila zelo odvisna od zahtevnosti avtorja. Lukrecija je prevajal s polovično hitrostjo, Homerja pa dvakrat hitreje, po 70 ali 80 verzov na dan – rekord je bil več kot 150 verzov v enem dnevu.

Kar zadeva prozo, je pogodbo za izdajo Herodotovih *Žgodb* sklenil aprila 1953, pri tem pa se je zavezal, da bo rokopolis za prvi del oddal junija, za drugega pa novembra istega leta (!). Prevod je izšel v dveh delih (1953, 1955). Sovrè je pripovedoval, da je bilo za prevajanje Herodota treba »**najti dobro slovensko inačico pristno herodotovskega kramljanja**«.

Tudi po upokojitvi in drugi Prešernovi nagradi leta 1956 je Sovrè delo nadaljeval z enakim zagonom. V svojih zadnjih letih se je nekoliko bolj posvetil grškim tragedijam: takrat je prevedel Evripidove *Bakchantke*, *Alkestido* in *Feničanke* (1960), Sofoklejevega *Kralja Ojdipa*, *Ojdipa v Kolonu*, *Antigono* in *Filokteta* (1962) ter Ajshilovo *Orestejo* (1963). Prav tako je leta 1963 prevedel Horacijevo delo *O pesništvu*.

Nenehno delo pa je terjalo davek pri njegovem zdravju. Za to se sicer ni prav dosti zmenil. »**Zdravniki so mi priporočili spremembo okolja. Kakor vidite, sem nekoliko ugodil njegovi želji: premaknil sem pisalno mizo za kakega pol metra. Dovolj!**« je povedal v nekem intervjuju.

Vsak dan razne preiskave ... res prava Križeva pot s 14 postajami, tako da sem te procedure že do vrh glave sit ... V soboto upam, da bom šel iz bolnice in začel zopet delati: moram, ker mi že spet kuzla u rêt skače ... Tudi dobro črno kavo dobim, na žalost samo dvakrat na dan ... Zdravniki so zelo prijazni z menoj, cela vrsta jih je, ki so bili moji učenci, pa me imajo v čisljih.

— Anton Sovrè v pismu ženi Albini iz bolnišnice

Sovrè je bil član odbora, ki je pripravil *Slovenski pravopis* (1962). Kot član komisije je bil milo rečeno naporen, zlasti pri slovenjenju antičnih imen. Tudi zaradi etičnih nazorov je zastopal stališče, da je treba imena kar najmanj spreminjati. Tako je želel v slovenskih izposojenkah ohranjati izvirni imenovalnik latinskih in starogrških besed, torej »**Oidipus, Oidipusa**«. V tem je bil tako rekoč osamelec, saj je bilo v slovenščini že davno uveljavljeno slovenjenje celotnih imen, na primer »**Ojdip, Ojdipa**«.

Zadnja leta in zapuščina (1952–1963)

Precej časa je tudi Sovrè za nekatera imena ostajal še kar strpen in prilagodljiv ... Ko pa je bilo treba ... pregledati načela, zapisana v uvodu, je izbruhnilo tisto, česar smo se najbolj bali: Sovreta je minilo potrpljenje in kompromisarstvo. Odločno je udaril po mizi ... Sovrè pri tem seveda ni bil diplomat ... Ne spominjam se sicer podrobnih debat ... vendar mi ostaja živo pred očmi splošna podoba leva. Pa niti ne ranjenega, kvečjemu v dostojanstvu žaljenega in užaljenega, kakor da vidi okoli sebe poniglavo trumo cuckov, ki nekaj bevska vanj.

— Janko Moder, *Sovretov sodelavec pri pripravi Pravopisa*

Polemike o pravopisu so se prenesle tudi v časopisje. Izmenjave mnenj s prevajalskim kolegom Marjanom Tavčarjem v *Delu* so nazadnje Sovreta pripeljale do tega, da je uredniku pisal, naj neha objavljati Tavčarjeve »**mentalne ekskremente**«. Poleg tega tudi SAZU odločitev komisije ni prav odločno podpiral. Tako je delo pri Pravopisu Sovretu precej zagrenilo zadnja leta življenja.

Anton Sovrè je umrl 1. maja 1963. Na njegovo željo ga je pokopal dober prijatelj, duhovnik Jakob Šolar. Vitomil Zupan je poskrbel, da je imel pogreb na koncu tudi umetniški del: igralec Jože Tiran je recitiral Sovretov prevod odlomka iz *Iliade*, v katerem se Ahilu v snu prikaže Patroklos, in zadnje poglavje Platonovega *Fajdona*.

*Kaj? Ti spiš, moj Ahil, in mene si čisto pozabil?
Zmeraj za živega skrb je bila, a za mrtvega ni te!
Ah, pokoplji me brž, da v Hades odpro se mi duri ...*

*Takšen je bil konec našega prijatelja, moža, ki je bil – to smemo mirno reči – med vsemi,
kar smo jih tedaj poznali, najboljši, najrazumnejši in najpravičnejši.*

Na Sovretov grob na Žalah so vklesani verzi Pindarja, ki jih je prevedel na večer pred svojo smrtjo (še takrat je delal do polnoči):

*»Sreča je nagrada prva, druga dober glas,
kdor pa pridobil si je oboje, ta si spletel venec je najlepši!«*

Ob koncu življenja je Sovrè načrtoval še vrsto prevodov: Platonove dialoge *Sofist*, *Protagora* in *Zakoni*, morda je razmišljal tudi o *Eneidi*, *Georgikah* in *Horaciju*. Izbor iz starogrške lirike, ki ga je prevajal v noči pred smrtjo, je izšel postumno (1964). Nedokončana sta ostala še prevoda Teofrastovih *Značajev* in Plavtovih *Dvojčkov*. Prevajalski slog svojega zadnjega obdobja je sam opisal:

Zadnja leta in zapuščina (1952–1963)

Danes so moji prevodi kot dorski templji. Preproste, pregledne, plemenite linije brez vsakih baročnih okraskov. Če danes še uporabljam besedo, ki ni dovolj znana, se je je vredno naučiti!

Sovretovo osebno knjižnico je z vladnimi sredstvi odkupil Oddelek za klasično filologijo. Literaturo je oddelek še kako potreboval, saj je je velik del pogorel med vojno, ko je na NUK strmoglavilo letalo. Sovretove knjige z marginalijami, v katerih pogosto ironizira neposrečene prevode in teorije, še danes bogatijo police oddelčne knjižnice. Njegovo knjižno omaro pa je podedoval Vitomil Zupan.

Od leta 1964 se po Sovretu imenuje nagrada, ki jo podeljuje Društvo slovenskih književnih prevajalcev. V Hrastniku je po njem poimenovana knjižnica, v Ljubljani, na Ptuju in v Krškem pa ulice.

Sovrè je postavil nove standarde glede prevajanja klasične literature. Ponavadi se kot njegov prevajalski credo navaja Willamowitzovo načelo, da mora biti prevod metempsihoza pesnikove in prevajalčeve duše, vendar je svoja vodila izrazil tudi z lastnimi besedami. Nekoč je rekel, da mora prevod imeti »iskro božjo«, da mora zaživeti in pritegniti bralca ter zajeti bistvo izvirne umetnine. Drugim prevajalcem je očital, da kljub lepemu jeziku in stilu tega ne zmorejo. **»Treba je zadeti misel in, kolikor se največ da, izčrpati lepote izvirnika ... bodi jezik najobčutnejši instrument, ki s suverenostjo lahko izboliči in ugnete vsako misel.«** O dobrem prevodu je razmišljal, da je **»tolmač izvirnika – več tudi ne more biti –, obenem pa vendar sam po sebi umetnina, zrasla na domači zemlji, prepojena z domačo krvjo, nekaka sinteza hellensko-slovenske duševnosti, produkt, ki živi svoje lastno življenje ...«**.

Sovrè (in njegovi učenci) so v približno dveh desetletjih po vojni ustvarili knjižnico temeljnih klasičnih del v slovenskem prevodu, kar je svojevrsten kulturni dosežek. Vladimir Bartol je dejal, da je Sovrè za Slovence **»srečni zadetek v loteriji kulturne zgodovine«**. Njegovi kakovostni prevodi so prispevali k splošnemu porastu zanimanja za antično književnost, kar je presenetilo tudi Sovreta samega. Neki novinar je zapisal, da si **»Homerja v knjigarnah lahko dobil samo s protekcijo kakor žemlje tri leta po vojni«**. Kajetan Gantar, ki je bil po maturi leta 1950 v velikih dvomih glede izbire študija, se je dokončno odločil za študij klasične filologije, ko je pred Državno založbo videl bralce ravnokar izdanega Sovretovega prevoda *Iliade*, ki so v vrsti čakali na prevajalčev avtogram.

Sovrè je v resnici enkratni fenomen, ki se ne da stlačiti v ustaljene predalčke, kalupe in klišeje. Nj imel doktorata znanosti, pa je vendar vzgajal, usmerjal in promoviral doktorje znanosti. Nj bil pesnik ne pisatelj, bil pa je velik besedni umetnik. Nj bil diplomiran slavist, bil pa je inšpektor za slovenščino ...

— Kajetan Gantar

Zadnja leta in zapuščina (1952–1963)

Sovrè velja za enega največjih slovenskih prevajalcev. Njegov slog prevajanja sicer ni vedno naletel na vsesplošno odobravanje in tudi danes njegovi prevodi niso blizu vsem. A kljub različnim okusom ni sporno, da je bil izjemno vpliven pisec, in to že za časa življenja. Zgovoren je primer Janka Modra. Kulturna javnost je dve deli, ki ju je objavil anonimno, pripisala Sovretu – in to kljub temu, da Moder ni bil naklonjen Sovretovemu jeziku! Sovrè je filološki in prevajalski stroki pustil svoj pečat, in to tako s svojim svojskim slogom, ki je prekinil tradicijo suhoparnega filološkega prevajanja, kot s svojim likom filologa-prevajalca, ki še danes ostaja vzor njegovim duhovnim naslednikom.

Vaše ime pomeni ... simbol humanizma in osemnajstega stoletja, vsega tistega, za kar se mutatis mutandis zavzemam v tej pisariji.

— Herbert Grün ob rokopisu svoje drame Doktor vsega zdravilstva, ki jo je posvetil Sovretu

37. Verjetno zadnja fotografija Antona Sovreta pred njegovo smrtjo. Foto: Digitalna knjižnica Slovenije, <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:IMG-34HOB8RV>, dostop 25. 9. 2025.

38. Sovretov grob na Ljubljanskih Žalah. Foto: Matic Kristan.

39. Sovretovi rojaki so mu v Šavni Peči postavili spomenik, od Hrastnika do vasi pa vodi tudi Sovretova pot. Foto: Ana Černuta Deželak.

Poslednji humanist?

Visoko pod streho sedi v mračni mansardi suh, sključen starec pri zveženi miži; ohlapna halja brez šva mu odeva koščene ude; na golih nogah nosi sandale; lica so mu upadla, veka rdeče nabrekla in brez trepalnic; iznad tenkih ušes mu štrlita šopa sivih las; s široke pleše se mu odbija par svetlobnih trakov, ki škilijo s sramežljivo zvedavostjo skozi malo okence na poševni steni.

Železna rešetka stoji od zidu do zidu; za rešetko starec, pred njo policist. Po priprostih stolih in po tleh ležé grmade starih, debelih knjig s čudnimi, prečudnimi naslovi; kake kljuke so to, milost božja! In pred starcem na miži prav taka knjiga, s prav takimi kljukami; in mož celo čita iz nje ... Zatohel vonj po preperelem papirju je razlit po sobi.

Ozke stopnice zaškrppljejo pod koraki; zamolklo mrmranje ... pritajen šepet ... vrata se boječe odpro; gruča ljudi se oklevaje gnete med podboji. Najkorajžnejši se osrči in stopi naprej; za njim ostali ... stojé pred rešetko in boljčijo s plašno-glupimi očmi na čudni stvar v kletki in z grozo si šepečejo:

»Lej ga, v grških bukvah bere; strašno.«

»Gorje, če uide.« vzdihne drugi.

»Premalo je en policist.« zastoka tretji; »trije bi morali biti.«

Starec pa čita in čita, zapiše zdaj pa zdaj beležko v zvezek poleg sebe, pogleda v drugo, še debelejšo knjigo, pa čita dalje in prav nič ne vidi, kaj se godi okrog njega ...

Tako nekako se bo začelo prvo poglavje v Poslednjem humanistu, romanu bližnje bodočnosti ...

— Anton Sovrè, predgovor k prevodu Kralja Ojdipa (1922)

Naslov razstave je namerno provokativen. Anton Sovrè seveda ni bil poslednji humanist. Predstavlja pa v marsičem prelomnico in konec nekega obdobja. Pripadal je zadnji generaciji klasičnih filologov, ki so se še v celoti izobrazili v času Avstro-Ogrske, pred spremembami v klasičnem izobraževanju, ki so nastopile takoj po padcu stare države.

Sovrè je bil vso kariero goreč zagovornik klasične in humanistične izobrazbe, čeprav se je zavedal, da dominantnega položaja več ne bo imela. **»Če bi izpodrezali klasiko, bi lahko spet šli v gozdove z volkovi tulit,«** je nekoč dejal. Takoj po prvi svetovni vojni je bila stara grščina izrinjena iz nižje gimnazije. Ravno pod vtisom takratnih polemik je nastal Sovretov Poslednji humanist, ogorčen predgovor k prevodu *Kralja Ojdipa* iz leta 1922. **»Horoskop naše humanistične izobrazbe kaže na smrt,«** je zapisal nekaj let za tem.

Grški in latinski jezik sta mrtva, antika ni; antika je kakor sloji premoga v globinah zemlje. Tudi ti so mrtvi, vendar hranijo v sebi milijone let nakopičeno sončno energijo. Če se premog izkoplje in energija sprosti, sveti in greje in daje življenje. Mrtev je premog, pa življenje daje, mrtva sta klasična jezika, a njuno slovstvo oživlja.

— Anton Sovrè, nagovor maturantom Klasične gimnazije v Ljubljani leta 1931

Poslednji humanist?

Leta 1949 je Sovrè v članku zagovarjal pomen poznavanja antike z vidika marksizma ter se skliceval na Marxa in Engelsa. Nekateri so se ob to obregnili, vendar ni šlo za nekakšno udinjanje, temveč dialog z novo oblastjo, kakršnakoli že je bila, v želji po zaščiti klasične izobrazbe.

Petlet pred njegovo smrtjo je klasična izobrazba na Slovenskem doživela usodni udarec. Z uvedbo osemletne enotne osnovne šole je izgubila nižjo gimnazijo, kjer se je poučevala latinščina, v letih od 1958 do 1962 pa so bile klasične gimnazije v celoti razpuščene. Latinščino in staro grščino so poučevali le še v posebnih oddelkih nekaterih gimnazij. Sovrè je takrat z Gantarjevo pomočjo pristojnim organom poslal protestna pisma. **»Ne verjamem, da so funkcionarji tisti papir sploh prebrali,«** se je spominjal Gantar. **»Najbrž je romal naravnost v koš za smeti.«**

Napoved, ki jo je Sovrè zapisal pred dobrim stoletjem v svojem prevodnem prvcencu, na samem začetku svoje kariere, zato izzveni srhljivo preroško, tako v smislu klasične filologije nasploh kot v smislu njegovega osebnega življenja. Sovrè je svoja zadnja leta res kakor poslednji humanist v svoji mansardi na Trdinovi še naprej neutrudno prevajal, ponavadi zaradi mraza v debeli jopici ali zavit v odejo. Medtem je klasična gimnazija, najpomembnejše gojišče humanistov, zamirala.

Nato me je gospa Albinca peljala v Sovretovo delovno sobo, kjer so se ob vseh štirih stenah knjižne police od stropa do tal šibile pod težo učenih knjig. V temačni sobi je bilo eno samo okno, ne prav veliko, skozi katero je le redkokdaj posijalo sonce. Za pisalno mizo, na kateri je bila ob starem pisalnem stroju gora papirjev, je sedel neutrudni profesor.

— Kajetan Gantar

Čeprav je položaj klasične filologije danes občutno boljši, kot je bil ob koncu Sovretovega življenja, je šolski sistem podedoval v osnovi enako ureditev. Sovretova preroška torej v nekem smislu še vedno velja. Saj Sovrè ni napovedal, da bo klasična filologija izumrla. Napovedal je, da bo postala kuriozum, odrinjen na obrobje javne zavesti. Tako sta klasična jezika še danes odrinjena na nekaj gimnazij, pa tudi tam je ponekod klasična izobrazba skrbno izolirana na nekaj oddelkov, tako rekoč v strahu, da bi bila kakorkoli prizadeta premočrtna pot do tržno zaželenih aplikativnih znanj. Vsakdo bi si zaslužil vsaj možnost, da se z antiko dobro seznani v mladosti, ki je bolj kot katerokoli življenjsko obdobje namenjena širjenju obzorij. Dejstvo, da se večina dijakov nima niti priložnosti resno posvetiti latinščini, je velik primanjkljaj slovenskega šolstva. Redkokatera družba da tako malo na svoje klasične korenine kot slovenska.

Predvsem pa se mora človek naučiti klasičnih jezikov v gimnaziji, tja do petega razreda, kajti potem je zaljubljen in se mu ne ljubi učiti – in ima prav!

— Anton Sovrè

Poslednji humanist?

Razstava želi izzvati razmislek tako o tem, kar nam je Anton Sovrè zapustil, kot o tistem, česar nam ni mogel zapustiti, ker je njegov žar zaradi predsodkov ter ekonomskih ali ideoloških interesov naletel na gluha ušesa. Klasična filologija še ima kaj povedati in vedno bo imela kaj povedati. In čeprav je Sovrè pomenil konec neke dobe, je vseeno med najbolj zaslužnimi, da poslednji humanisti živijo in delujejo naprej.

Antika je živa, kajti globoko v njej tiči tista humanitas, h kateri teži tudi moderni človek.

— Anton Sovrè

40. Sovretova delovna miza. Hrani: Rokopisna zbirka NUK.

41. Sovrè pred Atrejevo zakladnico v Mikenah. Risba po fotografiji. Hrani: Rokopisna zbirka NUK.

Poslednji humanist: Anton Sovrè (1885–1963)

Razstava ob 140. obletnici rojstva

3. december 2025–20. junij 2026

Kulturni dom Krško, enota Mestni muzej Krško

Direktorica Darja Planinc

Koordinacija

Dr. Helena Rožman

Avtor razstave

asist. Matic Kristan, mladi raziskovalec, Oddelek za zgodovino FF UL

Recenzija

izr. prof. dr. Matej Hribarček, Oddelek za klasično filologijo FF UL

Jezikovni pregled

Simona Škul

Oblikovanje razstave

Jelena Svetlana Sovrè

Umetniška instalacija v prostoru

Claudi Sovrè

Naslovna fotografija

Arhiv Republike Slovenije in Slovenski filmski center

Postavitel razstave

Karmen Bložak, Tadej Kraljevec, Blaž Slemenšek, Andrej Vrstovšek

Zahvale

Arhiv Republike Slovenije, Eva Avguštin, Vinko Avenak, dr. Pavel Car, Ana Čemuta Deželak, Digitalna knjižnica Slovenije, Knjižnica Ivana Potrča Ptuj, Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika Ravne na Koroškem, Maja Košir, Rokopisna zbirka NUK, SAZU, Slovenski filmski center

Tisk razstavnih gradiv

Napisi Planinc

